

4. Музеї он-лайн [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://incognita.day.kiev.ua/exposition/>. — Назва з екрана.
5. <http://museum.qrall.net/ua/>

І. П. Шевцов, А. О. Фененко

Інформаційна система обліку музейних фондів Харківського історичного музею

Швидкий розвиток комп'ютерно-інформаційних технологій створює передумови для формування глобального інформаційного суспільства [1].

У законі «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [16] зазначається, що одним із головних пріоритетів України є побудова інформаційного суспільства. Зокрема, у законі визначена необхідність створення в електронній формі музейних фондів та формування відповідних інформаційних систем «з визначенням вимоги щодо обов'язкового зберігання в єдиному електронному форматі результатів наукової діяльності та забезпечити вільний доступ до результатів наукових досліджень, створених за рахунок коштів Державного бюджету України».

Ці тенденції лежать у фарватері міжнародного руху за «відкритий доступ» [11]. Поряд із забезпеченням вільного доступу громадян до національного культурного надбання, важливим для історичної науки наслідком є оцифрування основної джерельної бази досліджень – документного фонду, що включає архівні, бібліотечні та музейні фонд і створення інформаційних систем для роботи з оцифрованими зібраннями.

Незважаючи на те що впровадження подібних інформаційних систем в практику музеїв України розпочалося ще в 90-х роках ХХ ст. і в тих закладах, де подібні системи працювали, було оцифровано значну кількість інформації [12], загалом на сьогодні лише незначна частина музейних закладів України має діючі інформаційні системи, причому програмне забезпечення, що використовується для створення інформаційних систем, вирізняється значним різноманіттям. Крім іноземних розробок (у першу чергу російських) [18], представлені й українські програмні продукти, часто розроблені на замовлення конкретних музейних закладів. Однак використання різнопланового програмного забезпечення, де часто різняться підходи до опису та представлення даних, обумовлене в тому числі й відсутністю

відповідних стандартів, у майбутньому може ускладнити створення єдиної загальнодержавної системи [6]. Так само використання іноземних розробок може поставити питання щодо їх локалізації. Також, на відміну від Російської Федерації [9], в Україні ще не створено інформаційних систем загальнодержавного масштабу, а реалізовані лише поодинокі електронні каталоги на сайтах окремих бібліотек [17] чи музеїв [4].

Досвід роботи з відповідними системами є і в Харківського історичного музею (ХІМ) [5]. Система, що діяла в ХІМ, мала файл-серверну архітектуру і була розроблена під операційну систему MS DOS та систему управління базами даних dBase. На 2010 рік, коли було припинено використання системи, у систему було внесено інформацію про більш ніж 30 тисяч музейних предметів.

У 2012 році в ХІМ було розроблено нову інформаційну систему клієнт-серверного типу, під яку конвертовано наявні бази попередньої системи.

Система забезпечує всі необхідні можливості для оцифрування (переведення в електронний вигляд) музейного зібрання, тобто створення електронної версії фондово-облікової та наукової документації музею, пов'язаних бібліотечних фондів, архівів, каталогів музею, а також електронного мультимедійного архіву (у першу чергу, архіву фотографій предметів музейних колекцій), і може забезпечити вищий, порівняно з попередньою системою, рівень захисту інформації. Для спрощення роботи з великим фондовим зібранням передбачені можливості для поетапного оцифрування музейного зібрання. Відповідно до кількості внесеної інформації всі записи в базах даних системи поділяються на кілька умовних рівнів. Перший рівень, «Каталог», передбачає внесення мінімуму даних, необхідних для пошуку та підбору предметів: назва, облікові номери, дата й місце створення. Другий рівень, «Первинна реєстрація», передбачає доповнення інформації про предмет із документів первинної реєстрації. Третій рівень, «Повний опис», — внесення повного опису предмета відповідно до полів науково-уніфікованого паспорта. Фотографії предмета можуть вноситись в систему на будь-якому рівні.

Апаратно система складається із сервера та робочих станцій (ПК співробітників), які з'єднуються із сервером через локальну мережу музею (крім цього, для оцифрування колекцій використовується цифровий фотоапарат та сканер). Програмне забезпечення сервера складається із операційної системи Linux Ubuntu, системи управління базами даних MySQL та власне інформаційної системи (написаної мо-

вою програмування php). На ПК співробітників не потрібно встановлювати спеціальне клієнтське програмне забезпечення – роль клієнта може виконувати будь-який веб-браузер, тому робота із системою не потребує значних апаратних ресурсів, що дозволяє використовувати наявну в музеї технічну інфраструктуру та виключає необхідність додаткових фінансових витрат. Таким чином, на відміну від попередньої системи, яка мала локальний характер і працювати з нею можна було лише з одного ПК, що значно звужувало її потенційні можливості, доступ до нової системи співробітники музею можуть отримати в будь-який час із будь-якого ПК в музеї. У результаті музейний співробітник завжди має змогу зі свого робочого місця, без зайвих витрат часу, повноцінно працювати із системою, наприклад, підібрати за певними критеріями музейні предмети, переглянути всю доступну інформацію про них, ознайомитись із обліковими документами, дослідити за допомогою мультимедійних матеріалів зовнішній вигляд окремого предмета, внести в систему необхідну інформацію тощо.

Для забезпечення доступу громадян до інформації система інтегрована з офіційним сайтом Харківського історичного музею. Завдяки цьому стає можливим такий варіант представлення музеєм пам'яток, як онлайн-демонстрація (він, поряд зі створенням експозицій і виставок, випуском музейних видань та наданням консультацій, визначає Порядок занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання [14]), що частково сприяє вирішенню проблеми презентації музейного зібрання в умовах нестачі експозиційно-виставкових площ і тому недоступності музейних предметів, що зберігаються у фондосховищі музею для широкої аудиторії. У майбутньому можлива подібна взаємодія з каталогами вищих рівнів – обласним, загальнодержавним (прикладом якого є каталоги Росії [2] та Білорусі [3]), а також міжнародними (наприклад, європейський портал Europeana [19]).

Оскільки музейні предмети та колекції лежать в основі всієї діяльності музею, інформаційна система сприяє оптимізації основних напрямів музейної діяльності, насамперед, фондової роботи.

Система часткового допомагає вирішувати питання заповнення великої кількості облікових документів від руки – оскільки практично ідентична інформація про предмет дублюється в різних облікових документах, цей момент можна автоматизувати й уникнути проблем, пов'язаних із утомлюваністю співробітника в ході виконання значного об'єму механічної роботи і, як наслідок, можливості виникнення помилок

і неумисного зіпсування документа під час заповнення. Система забезпечує одноразове введення співробітником інформації (шляхом заповнення полів науково-уніфікованого паспорту), яка автоматично розноситься по необхідним документам. У результаті співробітник отримує готовий пакет документації на предмет, який він може роздрукувати. Так само досить легко внести зміни у введену інформацію – після внесення правки вона одночасно вноситься в усі необхідні документи. Однак значною перешкодою тут є певна законодавча неврегульованість питання електронного обліку музейних фондів. Хоч у законі «Про музеї та музейну справу» [15] декларована можливість ведення фондово-облікової документації в електронному вигляді, а в «Положенні про Музейний фонд» [13] зазначено, що в електронному вигляді можуть вестись інвентарні книги, спеціальні інвентарні книги, книги надходження науково-допоміжного фонду, а також копії книг надходження, порядок ведення електронного обліку, який, відповідно до Положення, має бути встановлений Міністерством культури, на сьогодні відсутній. Також лише в стадії проектів знаходяться інструкції з обліку музейних фондів [7, 8], де містяться положення щодо електронного обліку, а в музеях України чинними залишаються «Инструкция по учету и хранению музейных ценностей, находящихся в государственных музеях СССР» 1985 р. та «Инструкция по учету и хранению музейных ценностей из драгоценных металлов и драгоценных камней, находящихся в государственных музеях СССР» 1987 р., де можливість автоматизації облікової діяльності за допомогою комп'ютерних інформаційних систем, звичайно ж, не передбачена. Тож уникнути заповнення облікової документації «від руки» поки що можна лише частково (наприклад, у випадку актів про приймання тощо). Також відсутні відповідні загальнодержавні стандарти та методичні матеріали. Однак слід зазначити, що згідно проекту «Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку музейної справи на період до 2018 року» [10] передбачено, зокрема, і комплекс заходів для впровадження електронного обліку музейних предметів.

Система дозволяє отримати необхідну статистичну інформацію про музейне зібрання, оперативно відслідковувати «внутрішньомузейний рух» музейних предметів, виявляти перспективні теми для висвітлення в ході експозиційної, культурно-освітньої роботи тощо, а також «білі плями» у фондовому зібранні при визначенні перспективних напрямів комплектування, полегшити дослідження й атрибуцію нових надходжень. Використання системи сприяє збереженню паперової облікової

документації, оскільки остання не використовується без зайвої потреби. Пошукові можливості системи значно пришвидшують підбір предметів за необхідними критеріями. Наявність мультимедійних матеріалів дозволяє оцінити зовнішній вигляд предмета до замовлення та часто виключає необхідність безпосередньої роботи із самим предметом у процесі наукового дослідження, його використання в експозиційній чи освітній роботі тощо, що сприяє збереженню предмета.

Також система спрощує заповнення наукової документації, наприклад, складання тематико-експозиційного плану (оскільки виключає необхідність ручної роботи з картотеками й обліковою документацією та самостійного внесення інформації в документ, що за великої кількості експонатів в експозиції дає значну економію часу й сил), а наявність електронного наукового архіву дозволяє проаналізувати документацію попередніх експозицій і виставок схожого профілю. Поряд із цим, система формує базу для створення експозиційних мультимедійних інформаційних систем, зокрема, електронних путівників.

Таким чином, одним із нагальних питань останніх років є формування в Україні інформаційного суспільства, одним із елементів якого є розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури, зокрема оцифрування музейних зібрань та створення інформаційних систем для роботи з оцифрованими зібраннями. Інформаційна система, створена у 2012 р. в Харківському історичному музеї, дає змогу певною мірою спростити доступ громадян до національного культурного надбання, сприяє оптимізації основних напрямів музейної роботи та полегшує проведення науково-дослідної роботи на основі музейних зібрань.

Література

1. Войтович Р. Глобальне інформаційне суспільство як форма суспільного розвитку / Р. Войтович // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. — Вип. 24 ; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. — С. 147–158.
2. Государственный каталог Музейного фонда Российской Федерации [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://goskatalog.ru/site>. — Название с экрана.
3. Дзяржаўны каталог Музейнага фонду Рэспублікі Беларусь [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.dkmf.by>. — Название с экрана.

4. Електронний каталог предметів Харківського історичного музею [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://museum.kh.ua/poshuk>. — Назва з екрана.

5. Єрпульова В. М. Актуальні аспекти науково-дослідної роботи Харківського історичного музею / В. М. Єрпульова // Перші Сумцовські читання : тези наукової конференції, присвяченої 75-річчю Музею Слобідської України ім. Г. С. Сковороди 17–18 квітня 1995 р. — Х., 1995. — С. 13–14.

6. Зубенко В. Программировать, нельзя учесть... / В. Зубенко [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://prostir.museum/publications/ua?id=893>. — Название с экрана.

7. Інструкція з музейного обліку, зберігання та використання пам'яток державної частини музейного фонду України [Електронний ресурс] : Проект / Міністерство культури України. — Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/88140>. — Назва з екрана.

8. Інструкція з музейного обліку і зберігання музейних предметів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, які знаходяться в музеях України [Електронний ресурс] : Проект / Міністерство культури України ; Міністерство фінансів України. — Режим доступу : <http://assay.gov.ua/w/assaygovua.nsf/debcbcc2d2ccdaec2256f3f0048a918/8fec1fc5004f2924c2257a0d004c5fb4?OpenDocument>. — Назва з екрана.

9. Информационно-справочные ресурсы Министерства культуры Российской Федерации [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://resursy.mkrf.ru>. — Название с экрана.

10. Концепція державної цільової національно-культурної програми розвитку музейної справи на період до 2018 року [Електронний ресурс] : Проект / Міністерство культури України. — Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/doccatalog/document?id=300278>. — Назва з екрана.

11. Копанєва В. О. Бібліотека та мережева інформація / В. О. Копанєва // Вісник книжкової палати. — 2007. — № 2. — С. 31–36.

12. Копитько О. Завантаження почалось... / О. Копитько, В. Піоро [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://prostir.museum/center/ua/bulletindetail?id=22&bid=5>. — Назва з екрана.

13. Про внесення змін до Положення про Музейний фонд України [Електронний ресурс] : Постанова від 03.11.2010 № 1007 / Кабінет Міністрів України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1007-2010-%D0%BF>. — Назва з екрана.

14. Про затвердження Порядку занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання [Електронний ресурс] : Наказ від 25.10.2001 № 653 / Міністерство культури і мистецтв

України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0144-02>. — Назва з екрана.

15. Про музеї та музейну справу [Електронний ресурс] : Закон від 29.06.1995 № 249/95-ВР / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80>. — Назва з екрана.

16. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [Електронний ресурс] : Закон від 09.01.2007 № 537-V / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16>. — Назва з екрана.

17. Фененко А. О. Використання інформаційних мереж при побудові виставок з сучасної історії / А. О. Фененко // Вісімнадцяті сумцовські читання. Матеріали наукової конференції на тему «Музей як соціокультурний інститут в умовах інформаційного суспільства», Харків, 18 квітня 2012 р. / Харківський історичний музей. — Х. : Майдан, 2012. — С. 43–50.

18. Шевцов І. П. Сучасний стан розвитку музейних інформаційних систем / І. П. Шевцов // Вісімнадцяті сумцовські читання. Матеріали наукової конференції на тему «Музей як соціокультурний інститут в умовах інформаційного суспільства», Харків, 18 квітня 2012 р. / Харківський історичний музей. — Х. : Майдан, 2012. — С. 113–119.

19. Europeana [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.europeana.eu/portal/>. — Назва з екрана.

С. М. Куделко, М. В. Проценко

Аттрактивность и содержательность экскурсии: две стороны одной медали

В отличие от экскурсий по Киеву, Львову, Чернигову или Каменцу-Подольскому, экскурсии по Харькову имеют свою особенность. Она заключается в том, что рассказ в них занимает заметно большее место, чем показ. Это требует от экскурсовода не только глубоких знаний относительно объектов, расположенных по маршруту, но и умения так его выстроить, чтобы не превратить экскурсию в скучное повествование. Часто различные достопримечательности (памятники, здания, парки, фонтаны и т. д.) сами говорят за себя. В этом случае экскурсоводу остается только поместить в соответствующую «раму» словесного описания имеющийся зрительный ряд. Подобных объектов, к сожалению, в Харькове и на Слобожанщине относительно немного. В такой ситуации экскурсовод должен позаботить-